

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ МОДЕЛЕЙ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ НЕОЗАЛЕЖНОСТІ

Резнікова Н.В., доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри світового господарства та міжнародних економічних
відносин,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Криза ринкового фундаменталізму, що супроводжується своєрідним ренесансом держави, розвиток процесів регіоналізації, модифікація існуючих інтеграційних ініціатив як відповідь на виклики зростаючої конкуренції на тлі усвідомлення ризиків реалізації дезінтеграційних сценаріїв особливо активізувались в ХХІ столітті, підкресливши динамічність змін як іманентну рису сучасності.

Як зазначає І.Гладій [2], сама регіоналізація глобальних процесів як способу реалізації потенцій глобальної економіки знайшла своє відображення в “парадоксі Нейсбітта”, який, з одного боку, виділяє рух до політичної незалежності та самоуправління, з іншого – до формування економічних альянсів. Відповідно, дилема глобалізації виражається в тому, що чим багатші й міцніші внутрішні зв’язки суспільства, тим вища ступінь його економічної та соціальної консолідації; чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим успішніше воно здатне використовувати переваги інтеграційних зв’язків і адаптуватися до умов глобального ринку.

Наприклад, у діапазоні В. Добсона інтеграція постає як найбільш міцна форма міждержавної взаємодії, яка містить в собі загальну політику для всіх держав-учасниць. Втім, на нашу думку, незалежність демонструє розширення спектру Добсона щонайменше на дві стадії – федералізація та дезінтеграція. Така інтерпретація феномена інтеграції демонструє, в який спосіб вона розміщується по відношенню до інших форм взаємодії, однак не обов’язково пояснює, як саме співробітництво перетворюється на інтеграцію. У цій структурі інтеграція протиставляється конфлікту, а незалежність посідає центральне місце. Однак, у цьому аспекті дискусійним є розгляд конфлікту та інтеграції як рівнозначних варіантів взаємодії, яка є протиставленням сегрегації. Низький рівень мети інтеграції зазвичай відображає позитивну інтеграцію, яка охоплює формулювання загальної політики. Коментуючи подібний умовний розподіл інтеграції на два зазначені підвиди, вважаємо за необхідне зауважити, що складно уявити негативну інтеграцію без мінімальної

кількості позитивних чинників, а тому пропонуємо розглядати останню як змінну суміш обох типів вимірів [4].

Сама по собі інтеграція — це безперервний процес зміни характеристик. Упродовж тривалого періоду поширеним був розгляд інтеграції лише з позицій «форми» і «процесу», однак варто зважати на те, що в межах інтеграційних процесів існують значні якісні стадії, суперечливі моменти, прискорення чи кризи, які, виходячи з логіки стадійного детермінізму, залишаються поза увагою. Таким чином, на нашу думку, на етапі незалежності фази стагнації та дезінтеграції не лише мають опинитися у дослідницькому ракурсі, але й розглядатися як заключні стадії інтеграційного процесу.

У таблиці представлено чотири моделі дезінтеграції (типові форми) (Табл.1).

Таблиця 1

Типові форми дезінтеграції

	Висока швидкість дезінтеграції	Низька швидкість дезінтеграції
<i>Домінування дезінтеграції згори</i>	Конфліктна дезінтеграція	Стагнуюча дезінтеграція
<i>Домінування дезінтеграції знизу</i>	Шокова дезінтеграція	Дивергентна дезінтеграція

Джерело: [1; 3]

Особливість моделі конфліктної дезінтеграції полягає у поєднанні доцентрових сил переважно на рівні взаємодії країн з вкрай високою швидкістю розпаду. В цьому випадку ініціатива для дезінтеграції знаходиться у політичній системі, тоді як економіка вимушена в тому або іншому випадку підлаштовуватися під дезінтеграційні процеси, що відбуваються.

Шлях дезінтеграції виглядає таким чином: наростаючі протиріччя між державами в якийсь момент часу запускають ланцюг політичних конфліктів (звідси конфліктна модель), що призводить до ліквідації формальних інтеграційних структур; національні еліти вводять жорсткі протекціоністські заходи, що змушують приватні структури перебудовувати просторову організацію своєї діяльності, що призводить до фрагментації ринків. Можна говорити про три рушійні сили конфліктної дезінтеграції: про пробудження «сплячих інститутів» в умовах примусової інтеграції; про зміни переваг гравців під впливом самого процесу інтеграції, тобто інтеграція, що саморуйнується, і про прояв формажорних факторів, передбачити які заздалегідь було неможливо [3].

Стагнуюча дезінтеграція характеризується затяжним періодом фрагментації інтегрованого «згори» простору, іманентними рисами якого виступають наростаючі протиріччя і перехід реально функціонуючих угруповань в стан псевдоінтеграції. Під псевдоінтеграцією ми пропонуємо розуміти процес набуття усталеною формою співіснування країн, що була закріплена відповідними домовленостями, альтернативних варіацій, що супроводжується поступовою делегітимізацією встановлених правил співпраці з переважанням консультаційної співпраці (т.зв. «м'які» форуми), що носить рекомендаційний, а не обов'язковий для виконання характер. Відповідно, відмінність між конфліктною та стагнуючою дезінтеграціями полягає у швидкості дивергентних процесів. Псевдоінтеграційні процеси можуть супроводжуватись:

- втратою інтеграційним ядром об'єднання ознак лідера останнього, і відповідно набуття таких інституційних якостей у колишньої периферії інтеграційного об'єднання, що відповідно викличе істотну перестановку сил;
- формуванням всередині об'єднання груп країн за ознакою різношвидкісних інтеграційних інтенцій; іншими словами, окремі країни-учасниці не висловлюють ані бажань, ані володіють потенціалом до просування інтеграційними сходинками та/або приєднання до альтернативних інтеграційних форм (наприклад, в межах ЄС висловлюється супротив окремих країн-учасниць до створення нових форм Союзів — фіскального, банківського, бюджетного — з причин можливої втрати існуючих конкурентних переваг);
- виділенням інтеграційного ядра, зацікавленого у співпраці;
- виходом найпотужніших учасників, викликаним наростанням супротиву населення деформацією внутрішньої політики під тиском інституційних вимог, взятих на рівні об'єднання (Brexit);
- рекомбінацією учасників об'єднання за критерієм існуючих загроз економічної безпеки (в межах оптимальної валютної зони, яка призводить до закріплення спеціалізації країни і зменшення потенціалу диверсифікації структури економіки, високий курс єдиної валюти та високі показники бюджетного дефіциту країни можуть спровокувати її вихід із зони і, тим самим, спровокувати ідентичні наміри у країн-учасниць об'єднання з ідентичними макроекономічними «fundamentals»);
- нездатністю країни-учасниці відповідати вимогам інтеграційного об'єднання в частині відповідності макроекономічної стабільності внаслідок загострення проявів сепаратизму в окремих її регіонах.

Втім, початок дезінтеграційних процесів може бути ініційований не лише на рівні ідеології правлячих кіл, але й бути інспірованим за рахунок розпаду усталеної системи взаємозв'язків між господарюючими суб'єктами [1]. Ризики таких дезінтеграційних процесів особливо виразні на новому етапі міжнародних економічних відносин, коли фрагментація виробництва в межах глобальних ланцюгів створення доданої вартості стає іманентною рисою сучасних світогосподарських зв'язків. Водночас, війни — громадянські чи локальні, а також стихійні лиха, що руйнують необхідну для співпраці інфраструктуру, також можуть відігравати роль тригерів дезінтеграційних процесів. Окреслене засвідчує, що шокова дезінтеграція є більш характерною для тих моделей інтеграції, що побудовані на неформальній торгівлі. Відповідно, будь-які значні коливання цін, що знижуватимуть прогностичний потенціал ринку, або недовіра системи раннього сповіщення криз, призведе до загострення інформаційної асиметрії між учасниками, а здатність бартеру забезпечувати фундамент інтеграційної співпраці суттєво обмежиться

Дивергентна дезінтеграція, яка у більшості випадків трансформується в конфліктну, є проявом фрагментації економіки, пов'язаної з повільним розпадом і переорієнтацією економічних взаємозв'язків. Таким чином, зміна просторової структури торгівлі і руху факторів виробництва виступає її іманентною рисою.

Водночас, слід визнати, що жодна з чотирьох розглянутих моделей дезінтеграції не зустрічаються у чистому вигляді, а частіше виступають комбінацією окремих її видів.

Список використаної літератури:

1. Katzenstein P. J. Regionalism in Comparative Perspective [Electronic resource] / P.J. Katzenstein. – 1996. – Mode of access: http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers1996/wp96_1.htm
2. Гладій І. Й. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект: монографія / І. Й. Гладій. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 544 с.
3. Камінська Т. В. Моделі економічної дезінтеграції / Т. В. Камінська // Інноваційно-інвестиційні проблеми розвитку економіки України: Матеріали науково-практичної конференції, 22 грудня 2011 року. – К.: Вид-во «НАУ – друк», 2011. – С.58-59.
4. Резнікова Н. В. Перспективи укладання і потенційні економічні ефекти регіональних торговельних угод в Північно-Східній Азії: аспекти незалежності в контексті нового регіоналізму / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 29-34.

5. Резнікова Н.В. Економічна експансія в умовах становлення нового каркасу міжкраїнової взаємодії / Н.В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 111. Ч. II (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2012. — СС. 90—100.
6. Резнікова Н.В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н.Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 113 (Частина II), 2013, — СС.149-159.
7. Рилач Н.М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи / Н. М. Рилач // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2012. - Вип. 110(2). - С. 82-91. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN /apmv_2012_110%282%29__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_110%282%29__17)
8. Рилач Н. М. Значення теорії технологічних укладів в становленні постіндустріальної економіки / Н. М. Рилач // Міжнародні відносини. Серія «економічні науки». – 2016. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589
9. Rylach N. M. Formation innovative paradigm: retrospective and present / N.M. Rylach // Actual problems of international relations. — Vol.1, No.127 (2016). — Mode of access: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2953>

